

Инж. Војислав МИЈУШКОВИЋ

Стање и распоред пољопривредног кадра у Црној Гори

Овим кратким прегледом стања и распореда пољопривредних стручњака обухваћене су све службе и институције у нашој Републици осим задружног сектора који претставља у том погледу посебну цјелину, са специфичном проблематиком, те би је тако требало и обрадити.

Једно од важнијих питања у вези са даљим унапређењем пољопривреде као нас свакако је и питање кадрова.

Иако се овом питању кроз разне форме школовања и обучавања поклањала велика пажња, оно данас, не задовољава; чак ће се у извјесним случајевима претворити у објективну кочницу за извршење претстојећих задатака који стоје пред нашом пољопривредом.

Обзиром на неустаљеност кадрова у овој привредној грани ми имамо знатне потешкаће, мада би; да смо успјели да задржимо досада оспособљени кадар задовољили, бар најнужније потребе. Постојањем Средње пољопривредне школе у Бару могли бисмо углавном задовољити потребе у средње-техничком кадру, који је од великог значаја за успјешан рад у производњи. Међутим, ми данас, имамо око половину земљорадничких задруга које немају пољопривредног техничара иако школа сваке године даје просјечно око 20 техничара. Осим тога, морамо признати да нам је школа у Бару, све до прије годину дана, била без одговарајућег објекта за практично обучавање ђака, тако да су привреди упућивани кадрови недовољно оспособљени за практичан рад, те су у организацијама често били нерадо примани, због чега је знатан број техничара био принуђен да иде у друге републике, или, пак, што је био чешћи случај, да се преквалификује, односно да наставе студије на разним факултетима.

Питању школовања тракториста посвећивана је велика пажња, тако да је, путем разних курсева, био оспособљен доста ве-

лики број радника за овај посао. Међутим, већина тракториста, обзиром на доста тешке услове рада као и природу самога посла, настојала је да се доквалификује, и пређе у возаче моторних возила, тако да је у пољопривреди остао мали број добрих тракториста, који, поред руковања трактором добро познају руковање разним прикључним справама, као и технолошке принципе у обради земљишта.

Ова два примјера узета су као доказ да ми са наведеним кадровима у пољопривреди стојимо лоше, не толико због нешколовања или недовољне бриге за оспособљавањем кадрова колико због неуस्ताљености ових кадрова.

Посебан је проблем питање сталних квалификованих пољопривредних радника. Ово се односи, у првом реду, на раднике код пољопривредних добара и на економијама земљорадничких задруга. Наиме, код ових организација, у већини случајева, раде сељаци из дотичног мјеста, оптерећени примитивним навикама у производњи. Осим тога, већина радника има и свој приватни посјед, тако да му зарада код организације служи само као допуна за издржавање, због чега његова материјална заинтересованост за успјех и повећање производње није велика. Отуда код наших организација до данас нигдје није уведено награђивање по јединици производа, јер сами радници не инсистирају на томе.

Зато смо мишљења да би у наредним годинама требало настојати да се из произвођачких организација узме извјестан број радника, по могућности млађих, и школује за квалификоване раднике: ратаре, воћаре, повртларе, виноградаре и тд. Овакве раднике организације би имале рачуна и да стипендирају, с тим да са њима склопе уговоре о обавезном раду код дотичне организације, за извјестан број година.

За општи успјех у пољопривреди биће од великог значаја и уздизање културног нивоа нашег произвођача. Упоредо са овим, ишло би много брже и са пољопривредним просвјећивањем.

На овом послу разне просвјетне и културне институције могле би много да помогну, и ово би требало да буде један од њихових сталних задатака.

Нашем произвођачу, неопходно је, поред културног нивоа, подићи и степен пољопривредне свијести, јер су код њега устаљене животне навике везане за многе предрасуде о пољопривреди и о начину рада у овој грани производње, а које су доста примитивне.

На овоме би се могло доста учинити путем разних стручних курсева, на којима би се проучавала савременија пољопривреда, према карактеру дотичног рејона, чиме би се у многоме повећавао интерес самог произвођача. За одржавање курсева требало би користити зимску сезону. За млађе и напредније пољопривредне произвођаче требало би приступити потпунијем пољопривредном образовању, које би им се омогућило преко школа пољопривред-

них произвођача, које би трајале 2—3 године, исто у зимској сезони, у времену од три мјесеца годишње, а током сезоне они би практично изводили на сопственом газдинству све напредније мјере са којима су се упознали током школовања. Овим путем, нарочито у пољопривредно развијеним рејонима, створили би се извјесни центри напредних пољопривредника, који би дјеловали врло пропагандно.

Покушај са овим начином школовања у прошлој години није дао очекиване резултате, јер се није могао наћи одговарајући број интересената, иако су услови школовања били врло повољни. Школа је била организована у Бару, за територију читаве Републике.

Међутим, ове године покушало се са школама произвођача на другој основи, с тим да се ове приближе самом произвођачу и да се настава подеси према рејону производње, што би било свакако повољније за саме произвођаче. Но, у томе се није нашло на потребно разумијевање код општинских одбора, који су морали да буду организатори овога, и у коју сврху су им била благовремено понуђена средства. За организовање школа били су понуђени народни одбори општина у Пљевљима, Иванграду и Титограду, који су, према развијености пољопривреде, броју стручњака и карактеру производње могли успјешно да обаве овај посао. То не значи да се, и поред ових првих неуспјеха, не би и даље требало залагати за остварење оваквог начина школовања наших произвођача, у чему би требало тражити већу подршку одговарајућих фактора.

Осим тога, упоредо са овим питањем требало би, рјешавати питање унапређења сеоског домаћинства, гдје пресудну улогу игра сеоска жена. Овом питању код нас није посвећена довољна пажња, иако је чињеница да је то извор акције, од које ће умногосте зависити сви остали елементи унапређења пољопривреде и васпитања пољопривредника. У томе имамо низ објективних тешкоћа. Оно што је досада рађено није било са много система и плана, тако да се није могао ни очекивати одговарајући резултат. Потребни кадар за ову службу, који се школовао код Средње школе у Андријевици, испојио је низ недостатака, како у погледу стручне оспособљености, тако и у добијању ширих концепција и опште културе која је неопходна баш овом кадру. Млад и неискусан наставни кадар као и слабе материјалне могућности, услувиле су недовољну оспособљеност овог кадра за послове који су га очекивали у пракси.

Културнији народи и пољопривредно развијенији питању економике домаћинства посвећују велику пажњу, и имају за то организовану посебну службу. И код нас би на овом послу требало нешто учинити. Треба омогућити кадровима који већ раде на томе да нађу своје право мјесто и потпунији садржај рада. У неким пољопривредно врло развијеним земљама служба еконо-

мике сеоског домаћинства спојена је са пољопривредном савјетодавном службом, те оваква спрега врло добро дјелује и показује изванредне резултате. Можда би извјесна модификација овакве службе, прилагођена нашим условима и потребама, могла наћи свога оправдања и код нас. Поред ових општих напомена о неким проблемима кадрова код нас, осврнули бисмо се и на бројно стање и размјештај пољопривредних стручњака.

Према подацима прикупљеним почетком јануара 1958 године у нашој Републици је било 300 пољопривредних инжењера и техничара, укључујући и оне са свршеном нижом школом, а имају звање техничара. Од овог броја 92 су инжењери агрономије, а 180 пољопривредни техничари. Узевши у обзир да укупне обрадиве површине у Црној Гори износе око 180.000 хектара, значи да на једног пољопривредног стручњака долази око 600 хектара обрадивих површина, што свакако није много. Али, ако се овоме додају слабе саобраћајне везе, недостатак возила, територијална разбацаност обрадивих површина и др., онда се тај однос погоршава.

Међутим, овакав однос уопште не даје праву слику обезбијеђености наше пољопривреде кадром, и она је уствари далеко неповољнија него што то изгледа цифарски изражено. Ако се узме у обзир размјештај стручњака по територији и по областима у којима раде, онда се тек види колико неки рејони или области оскудијевају у кадру.

Од 92 инжењера, колико их је било у Црној Гори, више од једне трећине налази се у разним службама Републике и општине у Титограду, а на овом подручју налазило се још 52 пољопривредна стручњака са средњом и нижом школом, док општински одбори: Велимље, Шавник, Ријека Црнојевића, Плужине, Градац, Плав и Томашево немају на свом терену ни једног стручњака са вишом спремом, а од пољопривредних техничара само по једног, ријетко која два, док општине Манастир Морача, Томашево и Плужине, немају чак ни једног пољопривредног стручњака.

Поред неповољног размјештаја стручњака по територији јавља се још неповољнији размјештај по областима у којима стручњаци раде, што још више погоршава тај однос, на штету непосредне пољопривредне производње.

На око 90 задруга и 8 пољопривредних добара почетком године радило је само 10 пољопривредних инжењера. У задругама ради свега 50 пољопривредних стручњака, што значи да је више од 40 задруга без и једног стручњака. Додамо ли овом броју још 16 пољопривредних стручњака који су радили у пољопривредним станицама (од којих само 7 са вишом спремом) онда у пољопривредној производњи и директној оперативи ради од 296 стручњака само њих 89, што не чини ни једну трећину од укупног броја.

Размјештај пољопривредних стручњака по областима у којима раде са стањем 1 јануар 1958 год.

Гдје ради	С п р е м а			
	виша	средња	нижа	укупно
Народни одбори општина	10	18	2	30
Пословни савези	7	8	—	15
Станица за унапређ. пољ. (среске)	17	19	7	52
Институти — заводи	15	20	2	37
Средња пољопр. школа	9	5	—	14
Предузећа за прераду пољ. производа	5	21	5	31
Трговинска дјелатност за потребе пољопривреде	1	4	—	5
Републичка пољопр. служба	10	3	—	13
Земљорадничке задруге	3	44	3	50
Пољопривредна добра	7	11	5	23
Водопривредне установе	2	—	—	2
Остале пољ. установе	5	5	—	10
Ван пољопривреде (непотпуни подаци)	—	2	1	3
С в е г а:	92	180	24	296

Из овога прегледа види се да је размјештај постојећег пољопривредног кадра врло слаб, јер је учешће стручњака у непосредној производњи, нарочито оних са високом спремом, мало, док је њихова заступљеност у другим службама доста велика. И код чињенице да би једној заосталој пољопривреди као што је наша требало обимно поље истраживачког рада и других служби, ипак овакав однос није добар те би требало настојати да се он побољша у корист произвођачких организација, тим прије што је, у већини случајева квалитетно најбољи кадар ангажован баш у тим установама и службама.

Да би се имао потпунији преглед и увид у евентуане осцилације овог кадра током године, дајемо преглед стања пољопривредног кадра на дан 1. XII. 1958 године.

Пољопр. стручњака	Свега	НО општина	Научно истр. установ.	Пољ. добра С. П. Ш. у Бару	Републичка пољ. служба без Главног задр. савеза
Инжењера	73	20	25	10	8
Техничара	102	39	38	20	4
Са нижом спремом	19	5	1	13	—
У к у п н о:	194	64	64	43	12

Овдје се могу дати извјесне напомене. Наиме, произилази да се број високо-квалификованих кадрова код општина много повећао. Међутим, суштински није, јер су овдје укључени и они кадрови који раде у службама непосредно везаним за општинске одборе као, на примјер, станице за унапређење пољопривреде, станице за заштиту биља, и др.

Запажа се знатна прогресија код кадра у научној служби, како инжењерског тако и техничког и нешто мало код Републичке службе. Исто тако мало побољшање имамо и код неких пољопривредних добара.

Што се тиче стања пољопривредне службе у општинама, оно данас углавном не задовољава, јер извјестан број општина не располаже ни једним пољопривредним стручњаком, иако су то искључиво пољопривредна подручја, јер друге привредне дјелатности нијесу развијене. Осим тога, током године расформиране су неколике пољопривредне станице које су имале улогу органа оперативне службе, што свакако није требало урадити. Осим тога, институције службе заштите биља, постављене као општинске службе, нијесу могле оправдати постајање те би њихову дјелатност требало проширити и поставити је као међукомуналну службу. Из свега овог проистиче да питању службе у општини треба посветити већу пажњу и ову организационо поставити према условима и потребама.

Пољопривредна добра

На 8 пољопривредних добара данас је упослено 43 пољопривредна стручњака, од чега је само 10 пољопривредних инжењера. Од ових, опет, пет је упослено на Пољопривредном добру „Крушевац“ и „Виноградар“. Обзиром да су наша добра неизграђена и да још немају одређен смјер производње, оволики број инжењера је недовољан. На неколико неизграђених добара налази се само по један пољопривредни стручњак са средњом спремом, док 13 стручњака са нижом спремом раде као предрадници, јер се за друге послове и не могу користити.

Међутим, на добрима се не оскудијева само у пољопривредним стручњацима; комерцијално-рачуноводствени кадар је такође недовољан, а код неких је постојећи врло нестручан. Услед тога се јављају чести проблеми у вези са израдом разних обрачуна, елабората, завршних рачуна, калкулације цијена, реализације производа и другог. Због тога се није ни на једном добру до данас увео систем награђивања по јединици производа, а што би било од великог значаја за унапређење производње. Обзиром на специфичности услова производње, као и на неизграђеност наших добара, на овим објектима био би потребан много већи број искуснијих и квалитетнијих кадрова, који би могао да успјешно

савладава компликовану проблематику производње на њима и да доврши њихову инвестициону изградњу. Осим тога, оспособљавању стручних радника за непосредну производњу требало би прићи што прије, јер се у њима осјећа велика оскудица. Ове године предузете су извјесне мјере у том правцу да би се код Средње пољопривредне школе у Бару, путем курсева, оспособио извјестан број сталних радника са пољопривредних добара и задружних економија, и то под врло повољним материјалним условима, јер све издатке њиховог школовања сноси Републички фонд за кадрове. Међутим, није се наишло на потребно разумијевање код руководиоца на добрима и економијама, тако да је пријављен врло мали број учесника.

Научна служба

Као што је и напријед наглашено, у научно-истраживачким установама запослен је доста велики број пољопривредних стручњака. Ове установе су релативно младе, а и кадар који у њима ради почео се бавити овим послом углавном тек послвије овог рата, без потребног искуства у том послу, и без много услова за рад, тако да није ни могао дати оне резултате који су се очекивали. Будући рад ових установа требало би усмјерити на ријешавање проблема из свакидашње пољопривредне праксе, којих, заиста, има много, а затим на обимнија и далекосежнија научна истраживања, која су за нашу заосталу пољопривреду врло значајна.

Због тога смо данас неспремни за предузимање извјесних подухвата у пољопривреди, јер одговарајућа научна служба у том смислу није била у могућности да ријеша оквире и да даде програме рада. Зато би ову службу требало, тамо гдје за то има услова, оријентисати на рјешавање тих проблема. Наравно, за то је треба претходно оспособити и опремити, па тек онда тражити резултате.

Како су се, најновијим предлогом организације сточарских установа ове преоријентисале на привредне организације, намеће се, као најнужније, да се дио задатака научне службе које је водио или, пак, требало да води Завод за сточарство у Иванграду, што прије издвоји и пренесе на Завод за пољопривредна истраживања у Титограду, који треба да преузме ову службу. Ово намећу потребе унапређења сточарства код нас, које је за наше прилике свакако најзначајнија пољопривредна грана. Уколико се ово не ријеша, довешће се у питање извођење појединих мјера у сточарству, а које су од прворазредног значаја за даље унапређење ове гране. Слична је ситуација и са проблемом истраживачког рада у области пашњаштва.

Што се тиче републичке службе, она ни до данас није обезбијеђена потребним кадром, те би, како њену инспекцију, тако и

службу оперативе, trebalo što prije popuniti kvalitetnim i iskusnim poljoprivrednim kadrom, koji bi mogao na odgovarajućem stručnom nivou da rukovodi poljoprivredom Republike.

Из напријед изложеног јасно произилази да је питање кадрова у нашој полjопривреди незадовољавајуће, те би, у интересу што бржег унапређења наше заостале полjопривреде, рјешењу овог питања требало прићи што прије и што свестраније, уз пуно ангажовање свих фактора који су заинтересовани за рјешавање овог важног проблема. Ово тим прије што ће се у претстојећем периоду у полjопривреди наше Републике инвестирати знатна финансиска средства, треба имати одговарајуће стручне кадрове, који би били способни да све то друштвено најцелисходније искористе и спроведу у живот.